

Piotr Piątek

W osiemdziesiątą rocznicę plebiscytów na Warmii, Mazurach i Powiślu : sprawozdanie z konferencji

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 95-97

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Piątek

**W osiemdziesiątą rocznicę plebiscytów
na Warmii, Mazurach i Powiślu
Sprawozdanie z konferencji**

W dniach 16—18 czerwca 2000 r. w Olsztynie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa zorganizowana przez Historische Kommission für ost- und westpreußische Landesforschung. Miejscem spotkania była sala konferencyjna Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Domu Polskim. Sesja poświęcona była plebiscytowi w Prusach Wschodnich 1920 r. Obrady toczyły się w języku niemieckim.

Licznie przybyłych uczestników konferencji, a zwłaszcza gości z Republiki Federalnej Niemiec reprezentujących różne organizacje społeczne i placówki naukowe, powitał dyrektor OBN prof. dr hab. Stanisław Achremczyk, zwrócił uwagę na symbolikę miejsca odbywania się konferencji. Przypomniwał, że w 1920 r. w Domu Polskim mieścił się Mazurski Komitet Plebiscytowy. Następnie poprosił dr. Bernharta Jähniga z tajnego archiwum państwowego w Berlinie-Dahlem o otwarcie sesji. Wśród gości i uczestników byli m.in. przedstawiciele tajnego archiwum państwowego w Berlinie-Dahlem, Niemieckiego Instytutu Historycznego w Warszawie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Wyższego Seminarium Duchownego „Hosianum”.

Referat pt. *Prawo do samostanowienia, czy walka o suwerenność państwową? Plebiscyt w Prusach Wschodnich 1920*, autorstwa prof. dr. Wojciecha Wrzesińskiego pod jego nieobecność odczytał mgr Rafał Wolski. W referacie poruszono problem przestrzegania norm generalnych na konferencji pokojowej w Paryżu, które miały określać postanowienia szczegółowe traktatu z Niemcami. Referujący poświęcił dużo uwagi sytuacji międzynarodowej (rewolucja bolszewicka, wojna polsko-rosyjska, koalicja antyniemiecka)¹.

Dr Stefan Hartmann wygłosił referat pt. *Refleksje nad polskim stanowiskiem w przedmiocie plebiscyt w 1920*. Przypomniwał, że tylko 2% głosów w plebiscycie z 11 lipca 1920 r. padło za Polską. Jednak nie to powinno stanowić przedmiot badań, istotne są antagonizmy pomiędzy dwoma narodami i ich konsekwencje. Autor odniósł się do poglądów m.in. Józefa Feldmana i Kurta Forstreutera, który stwierdził, że plebiscyt był nie tylko ważnym elementem polskiej i niemieckiej historii, ale przede wszystkim miał znaczenie dla ludzi zamieszkujących

¹ Tekst referatu prof. W. Wrzesińskiego zamieszczono w „Komunikatach Mazursko-Warmińskich”, 2000, nr 4, ss. 617—627.

tereny plebiscytowe. Podsumowując, dr S. Hartmann wyraził nadzieję, że plebiscyt 1920 r., stanowiąc punkt wyjścia do dokonania syntezy wszystkich źródeł historycznych, co przyczyni się do normalizacji stosunków polsko-niemieckich w przyszłej zjednoczonej Europie. Wystąpienie S. Hartmanna z uwagi na stawianie śmiałych wniosków wywołało żywą dyskusję wśród uczestników sesji, zwłaszcza konkluzje dr L. Kunigk-Helbing z Dortmundu.

Trzeci referat — *Nastroje ludności mazurskiego obszaru plebiscytowego* — wygłosił dr Hans Werner Rautenberg. Zwrócił on uwagę na dobrą obecnie koniunkturę dla Prus Wschodnich. Po zmianach politycznych, jakie nastąpiły po 1989 r., była prowincja Niemiec została odkryta na nowo. Stwierdził, że duże zainteresowanie byłymi Prusami Wschodnimi występuje wśród pisarzy. Są to m.in. Ralph Giordano i Siegfried Lenz. Stwierdził też, że żaden z profesjonalnych historyków nie oczekuje, iż pisarze stworzą dokument, natomiast jest prawdopodobne, że stworzą środki, które mogą ukierunkować badania w tym przedmiocie. Referujący podkreślił rolę prof. Wojciecha Wrzesińskiego oraz jego duży wpływ na badaczy niemieckich. Dr H. W. Rautenberg skupił się bardziej na obecnej sytuacji niż — jakby to wynikało z tematu — na historii. Pod koniec wystąpienia stwierdził, że Mazurzy muszą sami wiedzieć, w którą stronę winni skierować swoją przynależność.

Po przerwie, w czasie której uczestnicy sesji zwiedzili Archiwum Państwowe w Olsztynie oraz wizytowali Polsko-Niemieckie Centrum Młodzieży w Olsztynie, z kolejnym referatem pt. *Prusy Zachodnie/Pomorze — przejście od Rzeszy Niemieckiej do Rzeczypospolitej Polskiej bez perspektyw plebiscytu* wystąpił dr Peter Letkmann. Autor przedstawił m.in. kontekst międzynarodowy, stosunki narodowościowe oraz całą złożoność sytuacji mającej wpływ na rozstrzygnięcia kwestii przynależności Prus Zachodnich.

Kolejnym referentem był prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski, który omówił temat *Prusy Zachodnie podczas I wojny światowej i wydarzeń po jej zakończeniu*.

Pierwszy dzień obrad podsumowali prof. M. Wojciechowski, dr H. W. Rautenberg oraz dr P. Letkmann.

Kolejny dzień obrad poprowadził prof. dr hab. Marian Biskup. Mgr Paweł Kosiński wystąpił z referatem pt. *Mentalność ludności Prus Zachodnich podczas I wojny światowej*.

Następnie głos zabrała dr Lieselotte Kunigk-Helbing, występując z referatem *Zachodniopruski powiat Sztum a plebiscyt*. Autorka przedstawiła szczegółowo wyniki plebiscytu w tym powiecie. Przypomniała oficjalny protest gmin polskich powiatu sztumskiego przeciwko przyłączeniu ich do Prus Wschodnich.

Referat pt. *Działdowszczyzna podczas plebiscytu wschodniopruskiego w 1920 roku* przedstawił dr Piotr Bystrzycki. Przypomniał, że powiat działdowski stanowił silną bazę wypadową do działalności propolskiej w Prusach Wschodnich. Obszernie scharakteryzował formy tej działalności oraz jej efekty.

Przedpołudniową część drugiego dnia konferencji zakończył mgr Robert Kempa referatem *Północno-wschodnia część Mazur w plebiscycie 1920 roku*. Zobrazował przygotowania i przebieg oraz wyniki plebiscytu na tym obszarze. Szczególnie dużo uwagi poświęcił powiatowi giżyckiemu.

Tematem wystąpienia dr. Roberta Traby były *Skutki plebiscytu dla „pamięci zbiorowej”*. Dr R. Traba stwierdził m.in., że plebiscyt był nie tylko ważnym elementem polskiej i niemieckiej historii, ale przede wszystkim miał olbrzymie znaczenie dla ludzi zamieszkujących Mazury. Referat wywołał dyskusję nad pojęciami: polskim „ojczyzna” i niemieckimi „Heimat” i „Vaterland”. Brali w niej udział m.in. dr S. Hartmann, dr L. Kunigk-Helbing, mgr R. Wolski.

Dyskusja, którą wywołały referaty, świadczy o potrzebie kontynuowania tego typu spotkań.

Sesję zamknął dr Bernhardt Jähnig, podziękował wszystkim zgromadzonym za uczestnictwo w sesji. Obradom przysłuchiwali się studenci Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

Następnego dnia uczestnicy konferencji odbyli wycieczkę do Mikołajek, Giżycka i nad Wielkie Jeziora Mazurskie.

Piotr Piątek